

De Heer P. CRAHAY
Directeur van de Directie voor
Monumenten en Landschappen
Ministerie van het Brussels
Hoofdstedelijk Gewest - BROH
CCN-Vooruitgangstraat 80, bus 1
1035 Brussel

Brussel,

U/Ref: mvh-2003-0016/03/2005-282PR
O/Ref: gm/AND2.5/s.486
Bijlage : 1 dossier

Mijnheer de Directeur,

Betreft : ANDERLECHT. Ropsy Chaudronstraat 24. Restauratie van de overdekte veemarkt van de slachthuizen. Principeadvies van de KCML
Dossier behandeld door Mevr. M. Vanhaelen.

In antwoord op uw schrijven van 08/10/10, ontvangen per mail op 06/10/2010, hebben wij de eer u te melden dat onze Commissie tijdens haar vergadering van 06/10/2010 over bovenstaande aanvraag volgend principeadvies heeft uitgebracht.

De aanvraag betreft de voorstudies die werden gemaakt met het oog op de restauratie van de overdekte Veemarkt van de slachthuizen van Anderlecht, beschermd als monument bij Koninklijk Besluit van 8 augustus 1988 (Veemarkt met inbegrip van de twee inkompaviljoenen met stierenbeelden) en omvat ook een aantal restauratievoorstellen die hierop gebaseerd zijn.

De DML en de KCML werden de voorbije jaren regelmatig geïnformeerd over de vordering van het vooronderzoeken; verschillende vergaderingen ter plaatse vonden reeds plaats in dat verband.

Voorafgaand aan deze studie werd in het verleden ook reeds een aantal andere studies uitgevoerd, meer bepaald een algemene opmeting, de opstelling van een berekeningsmodel voor de stabiliteit (bureau Atenco) en een monitoring van de beweging van de structuur in functie van de reële wind- en thermische belasting.

Het huidige dossier omvat een historisch onderzoek dat de ontwikkeling van de site van de slachthuizen belicht, maar ook specifiek ingaat op de bouw en latere verbouwingen van de overdekte markthal. Hiernaast omvat het dossier een structurele analyse van de hal en een zeer nauwkeurige beschrijving en evaluatie van de bouwfysische toestand en pathologieën, in het bijzonder van de achtergevel. Die gevel, die het meest is blootgesteld aan weer en wind, bevindt zich immers in een zorgwekkende toestand. Sommigen constructiedelen zijn haast volledig weggeroest. Een restauratie dringt zich dan ook op binnen afzienbare tijd.

De voorliggende studie omvat een reeks voorstellen inzake de geplande restauratie-interventies. Op basis van deze studie (en de aanbevelingen van KCML en DML) zal een definitief restauratiedossier worden opgemaakt dat in eerste instantie alleen de achtergevel betreft. De ingrepen en restauratieopties zouden in een volgende fase worden geëxtrapoleerd naar het volledige gebouw en de ervaring benut om in een volgende fase een restauratiedossier voor het geheel uit te werken.

De Commissie wenst de ontwerper en de bouwheer vooreerst te feliciteren met de kwaliteit en grondigheid van het vooronderzoek. Dat geeft, enerzijds, een gedetailleerd beeld van de historiek van de site en de overdekte markt en, anderzijds, een zeer precieze opmeting en analyse van het schadebeeld van het bouwwerk. De ingediende documenten zijn bovendien zeer nauwkeurig en van hoge kwaliteit. Ze laten een vlotte “lezing” toe van het dossier en een goed begrip van de voorstellen (die ook duidelijk gelokaliseerd zijn), wat bij een dergelijke complexe restauratie onontbeerlijk is. Ook dit aspect van het dossier stelt de KCML erg op prijs.

Op grond van het vooronderzoek wordt een aantal concrete voorstellen ter restauratie geformuleerd waarbij de meest dringende interventies aangeduid worden.

In haar huidige advies formuleert de Commissie een aantal vragen en bemerkingen met betrekking tot die restauratieopties. Ze vraagt hierbij bepaalde interventies beter te documenteren of te motiveren, bijkomende gegevens te vestrekken over een aantal punten en bepaalde aspecten te wijzigen. Ze houdt zich ter beschikking van de ontwerpers om dit advies verder te bespreken en toe te lichten zodat de definitieve vergunningsaanvraag kan worden uitgewerkt.

Structurele analyse en vaststellingen

De kelder was oorspronkelijk opgevat als fundering van de er boven gelegen hal (constructie in moerassig gebied) en werd pas later toegankelijk gemaakt. De gietijzeren kolommen zijn stijf verbonden met de dakboog en verankerd in de kolommassieven van de kelder. Een aantal van de zijdelingse kolommen zijn gebroken. Vroegere analyses van de bovenstructuur toonden aan dat het constructieconcept, in combinatie met de vervormingen en (wind)belastingen, de breuken grotendeels kunnen verklaren. In de huidige studie werden ook de funderingen grondig onderzocht. Er werden aanzienlijke verzakkingen en verschuivingen van de funderingsmassieven vastgesteld. Deze kunnen mede de breuken en de schade aan de kolommen verklaren.

De studie registreert minutieus alle schadepatronen en deelt deze op in verschillende categorieën. Er kunnen 3 grote schadetypes worden onderscheiden:

- initiële schade (dimensionering, schade gewijd aan structurele en conceptuele tekortkomingen, productiefouten, enz.),
- schadepatronen resulterend uit een combinatie van de aard van de materialen en de wijze van samenstelling en afwerking van de constructie,
- incidentele schade of beschadiging veroorzaakt door recente ingrepen.

Een algemeen onderhoudsdeficit ligt eveneens aan de basis van de huidige preciaire staat.

De vastgestelde schade is onder meer te wijten aan productiefouten (asymmetrische secties en putvorming op het oppervlak van een aantal gietijzeren elementen) en chemische corrosie (onder meer door honderd jaar productie van gassen met hoog nitraatgehalte door het vee, wat kan verklaren waarom de structuur vaak zwaarder is aangetast langs de binnenzijde). Verder zijn de kolommen in vele gevallen gaan functioneren als waterafvoeren waardoor de inwendig corrosie progressief toenam. De schade aan de grote tralieliggers (corrosie en vervorming) vloeit ook

voort uit een probleem van onder dimensionering. De corrosie en degradatie zijn op bepaalde plaatsen ook te wijten aan de vormgeving en assemblagewijze van de elementen.

Advies over de restauratieopties en geplande interventies

Algemene benadering

Het dossier onderscheidt een aantal prioritaire interventies die in een eerste fase uitgevoerd moeten worden. Het betreft hier de globale restauratie van de achtergevel en de consolidatie van één (centrale) kolom (C._04D).

Er wordt bovendien een hiërarchische benadering voorgesteld waarbij conservatie van de oorspronkelijke materie steeds voorrang moet krijgen op restauratie en, in laatste instantie, reconstructie (wat een uitzonderingsmaatregel moet blijven). Men stelt ook bepaalde preventieve maatregelen voor om te vermijden dat sommige problemen uit het verleden zich opnieuw zouden voordoen (niet-identieke vervangingen of toevoegingen ter verbetering van het oorspronkelijke concept).

De Commissie kan de vooropgestelde benadering in grote lijnen onderschrijven. Inzake de vervanging of reconstructie van bepaalde elementen die onmogelijk gerecupereerd kunnen worden of reeds verdwenen zijn, vraagt ze wel een aantal punten verder te bestuderen of te herzien. Zo wordt voorgesteld bepaalde elementen op identieke wijze te hermaken (mits eventueel enkele verbeteringen, zoals het voorstel voor tralieligger TI_11EF) terwijl andere onderdelen vervangen zouden worden door niet-identieke elementen (bijvoorbeeld de secundaire kolommen). Voor verdwenen elementen (zoals kolom C_11J) en het verdwenen deel van de annex ter hoogte van E2-J wordt dan weer een hedendaagse interpretatie voorgesteld van de oorspronkelijke vormgeving. De Commissie meent dat bepaalde aspecten van die aanpak voor verbetering vatbaar zijn en vraagt er zoveel mogelijk over te waken dat het originele uitzicht behouden blijft. Algemeen genomen, meent ze dat het identiek reconstrueren naar oorspronkelijk model dan ook vaker als leidraad kan genomen worden (zoals voor wat betreft de verdwenen kolom – cf. infra).

Over de verschillende restauratie-interventies betreft die worden naar voor geschoven in het huidige dossier spreekt de KCML zich als volgt uit.

Consolidatie / Restauratie van de kolommen

A. Kolom C.04D: deze kolom bevindt zich in kritieke toestand en vervult nog nauwelijks een dragende functie. Men stelt voor een afzonderlijke vergunningsaanvraag in te dienen voor de restauratie van dit element, zodat de goedkeuring van het volledige restauratiedossier niet moet worden afgewacht.

Het voorstel ter consolidatie/restauratie van deze kolom omvat een combinatie van 2 technieken:

- het omwikkelen van de zwakste zones met matten uit koolstofvezel (ultradun). Die matten moeten fungeren als een soort van korset en het geheel terug samenhang geven
- het inschuiven van een stalen koker en opgieten met een epoxyformulatie.

Gezien de centrale positie en kritieke toestand van deze kolom en diens rol in de stabiliteit van het geheel, meent de Commissie dat de voorziene interventies in dit specifieke geval verantwoord blijken. Wel zal de buigstijfheid van het geheel (en dus ook de samenstelling van het epoxy-mengsel) moeten worden berekend en geëvalueerd. Het opnieuw integreren in of toetsen aan het eerder door Atenco opgemaakte rekenmodel lijkt in dat opzicht aangewezen.

B. De overige beschadigde primaire kolommen

Voor de beschadigde primaire kolommen worden volgende andere herstellingsmethodes voorzien.

- De eerste, meest ingrijpende interventie betreft de realisatie van een **schuifopleg** voor de **kolommen op assen A en J en de kolommen CI_11A,B,C en D voor de achtergevel**. Het betreft kolommen die vervormingen, horizontale barsten en/of breuken vertonen ten gevolge van thermische dilatatie, windbelasting en/of zettingen. Deze schade doet zich uitsluitend voor aan de randen van de overdekte markt. ***Het is niet helemaal duidelijk of deze interventie enkel zou toegepast worden op de kolommen die een scheur of barst vertonen of op alle kolommen van de randen. Ook de fasering moet verduidelijkt worden: zullen alle kolommen in eenzelfde fase behandeld worden of aanvankelijk alleen de kolommen van de achtergevel?***

De werkwijze is omvat de realisatie van een schuifopleg ter hoogte van de bestaande barst of scheur door een stalen koker in te schuiven in de kolomschacht ter hoogte van de breukzone. De ruimte tussen de bestaande kolom, de ruimte tussen gietijzer en stalen buis op te gieten met een gietmortel (3-componenten epoxyformulatie).

De KCML is van mening dat zij in de huidige kennis van zaken geen eenduidig standpunt kan innemen over deze vrij ingrijpende stabiliteitsinterventie. Ze wenst meer duidelijkheid te krijgen over, enerzijds, de noodzaak en doeltreffendheid van deze zware interventie (aangezien de vervormingen van de structuur niet alleen een horizontale maar ook verticale bewegingen veroorzaken of veroorzaakt hebben), en, anderzijds, over de weerslag hiervan op de algemene stabiliteit van de structuur van de overdekte hal. Een terugkoppeling naar de stabiliteitsanalyse die eerder gemaakt werd door het studie bureau Atenco is dan ook aangewezen. Op die manier moet men trachten te bepalen of deze ingreep effectief noodzakelijk is op alle kolommen die dit schadebeeld vertonen. ***Kan de interventie, met andere woorden, beperkt worden tot die kolommen waarvan de schade daadwerkelijk een stabiliteitsrisico voor het geheel inhoudt? De Commissie pleit voor een dergelijke, meer voorzichtige aanpak .***

- Naast deze zware interventies worden ook een aantal lichtere consolidatiemaatregelen voorgesteld en een aantal technieken voor het herstel van bepaalde beschadigingen.

Zo voorziet men :

1. De verstevinging van d.m.v. matten van koolstofvezels (CI_11F).

Het betreft een verstevingingsmethode van de verticale barsten van de kolomschacht. Deze matten hebben een ondersteunende functie en moeten daarenboven de gietijzeren schacht samenhouden. Aangezien de interventie nauwelijks zichtbaar zal zijn (het oppervlak wordt geplamuurd worden en voorzien van dezelfde afwerkingslagen als de andere kolommen) onderschrijft de KCML het principe ervan.

2. Koud reparatie (Cold stitching) (CI_11E en CC_11C en CC_11^E)

Deze methode is voorzien voor het herstel van barsten in de kolomschachten of -kapitelen. De barst wordt hierbij dicht “geniet” door buigzame spielagen in voorbereide openingen in te hameren. De techniek wordt slechts beknopt toegelicht in het dossier. ***De Commissie vraagt meer informatie over de werkwijze en het beoogde eindresultaat). Ze meent dat het interessant zou zijn om een aantal voorbeelden waar deze techniek werd toegepast te documenteren en als referentie op te geven.***

3. Herstel d.m.v. vormherstelmortels (Kolommen 11B en 11D)

Het betreft kolommen die plaatselijk gebroken zijn en waarvan bepaalde fragmenten verloren gingen. De ontbrekende stukken zouden met een epoxyhoudende herstmortel ingevuld worden (te boetsen op maat van de lacune).

De KCML vraagt om de doeltreffendheid van deze techniek aan te tonen en bijkomende technische informatie te verstrekken. Ze vraagt ook in dit geval referenties te geven van herstellingen die volgens deze techniek werden uitgevoerd. ***Verder stelt ze zich ook vragen bij het gebruik van een epoxyhoudende herstmortel:*** is dat het meest aangewezen materiaal is om de oorspronkelijke vorm van de kolom te herstellen? Is de duurzaamheid van deze interventie gegarandeerd, rekening houdend met de grote verschillen inzake de thermische dilatatie tussen epoxy en gietijzer.

C. Reconstructie van de verdwenen kolom C._11J

Deze kolom op de hoek van de achtergevel werd in het verleden verwijderd en vervangen door een HEB 180 profiel. Men stelt voor hier een nieuwe gelaste kolom te plaatsen, samengesteld uit buisprofielen en plaatstaal. De vormgeving is geïnspireerd op de deze van de oorspronkelijke gietijzeren kolommen, maar duidelijk herkenbaar als een hedendaags element. De originele console bestaat nog en zou behouden en gerestaureerd worden.

De Commissie is geen voorstander van een nieuwe kolom met een uitzicht dat afwijkt van de oorspronkelijke kolommen en met een vrij uitgesproken hedendaags karakter. Aangezien het uitzicht en de montageprincipes van de oorspronkelijke kolom perfect gedocumenteerd kunnen worden aan de hand van de bestaande modellen, vraagt de KCML eerder te opteren voor een identieke reconstructie (materiaal, constructiewijze en vormgeving). Ze vraagt een nieuw voorstel in die zin uit te werken.

Restauratie van de achtergevel

Demontage

Men voorziet de volledige demontage van de achtergevel om de verschillende onderdelen efficiënt te kunnen restaureren en de nieuwe klinknagelverbindingen in de meest optimale omstandigheden te kunnen uitvoeren. Het demonteren en hermonteren zou gebeuren op exact dezelfde wijze als deze waarop de achtergevel oorspronkelijk geassembleerd werd, zodat de samenstellende delen niet beschadigd worden. De geklinknagelde liggers zullen in hun geheel gedemonteerd worden.

Indien de Commissie zich niet a priori verzet tegen de demontage van de achtergevel, formuleert ze hieromtrent toch enkele bedenkingen. Ze verwijst vooreerst naar vergelijkbare restauraties waar aanvankelijk ook een volledige demontage voorzien werd, maar waar men later besliste die optie te wijzigen. Dit was men name het geval voor de restauratie van de zuidgevel van de luchtvaarthal (legermuseum). De Commissie acht het nuttig dat de ontwerper zich informeert over het verloop van die werf en nagaat of een gelijkaardige werkwijze eventueel ook kan toegepast worden in het geval van de slachthuizen. Ze raadt dan ook aan in dat verband contact op te nemen met de Regie der Gebouwen (architect J.-L. Brugmans van de Regie der Gebouwen – Dossierbeheerder DML : Mevr. Fr. Boelens). Algemeen genomen, houdt een restauratie in situ immers steeds minder risico's in op bijkomende schade en materiaalverlies.

Indien een demontage toch onontbeerlijk zou blijken en de beste garanties biedt op een optimale restauratie, dan vraagt de Commissie de hieraan verbonden werken zeer nauwkeurig te definiëren, met name:

- de wijze waarop de demontering zal gebeuren met een duidelijke fasering en weergave van de elementen die in hun geheel gedemonteerd en getransporteerd zullen worden (over welke secties gaat het hier precies?).
- de wijze waarop de hal ondersteut zal worden tijdens en na de demontering van de achtergevel. Een precieze beschrijving en een gedetailleerd plan van de ondersteuningsconstructie moeten worden voorgelegd.

Vervanging van traliwerkliggers

De vervanging van de onderste, centrale tralieligger TI_11EF blijkt onvermijdelijk omwille van de zeer ver gevorderde beschadiging door corrosie van dit element (omvangrijke zones waar het materiaalverlies boven de 60% tot zelfs 100% bedraagt!). De ligger is bovendien ondergedimensioneerd. In het dossier worden 2 voorstellen geformuleerd: het eerste (voorstel A) betreft een quasi identieke vervanging, echter met een iets zwaardere boven- en onderflens. Het tweede (voorstel B) stelt een niet-identieke vervanging voor met een stalen balk met volle (ontdubbelde) lijfplaat. De voorkeur van de ontwerper gaat duidelijk uit naar het eerste voorstel. Ook de Commissie meent dat voorstel A het meest pertinente is aangezien het uitzicht van de oorspronkelijke balk hier het dichtst benaderd wordt en de transparantie ervan behouden blijft. ***Ze pleit er echter voor om nog een stap verder te gaan in de identieke reconstructie. In dat opzicht vraagt ze te onderzoeken of staal kan worden gebruikt dat performanter is dan het oorspronkelijke zodat de originele ligger volledig identiek nagemaakt kan worden.*** Door een hoogwaardiger staal te gebruiken kan het probleem van de onder dimensionering mogelijk opgelost worden zonder verzwaring van de flensen. Die optie verdient verder onderzoek aangezien het hier om een belangrijk en erg zichtbaar constructief element gaat (overspanning van ca. 20 m). De Commissie pleit er waar mogelijk ook voor de originele assemblagetechniek te eerbiedigen, in dit geval de klinknagelverbindingen, aangezien die techniek een belangrijk rol speelt in het uitzicht en de constructiewijze van de gevel.

De tralieligger TP_11EF is in iets betere staat en zou allicht slechts gedeeltelijk vervangen worden. Dit kan echter pas bevestigd worden na de demontage van de beplating. Algemeen genomen vraagt de Commissie in geval van –gedeeltelijke- vervanging de boven staande bemerkingen aangaande ligger TI_11EF eveneens in acht te nemen.

Voor wat de overige interventies betreft die voorzien worden voor de tralieliggers, meer bepaald het lokaal, identiek vervangen van bepaalde elementen (boven-en onderflensen, kopplaten, verbindingssplaten, tralies en rondsels) of het aanbrengen van bijkomende bouten en klinknagels (overeenkomstig de oorspronkelijke technieken van de resp. elementen) formuleert de Commissie geen bijzondere bemerkingen.

Vervanging van de secundaire kolommen

De oorspronkelijke secundaire kolommen, die zich tussen de tralieliggers bevinden, zijn samengesteld uit 2 U-profielen die met elkaar verbonden zijn door beboute platen. Deze elementen zijn zeer sterk beschadigd door waterinfiltratie en roestvorming waardoor hun volledige vervanging noodzakelijk blijkt. Men stelt voor ze te vervangen door gesloten stalen kokerprofielen met dezelfde afmetingen waardoor waterinfiltratie tussen de naden en waterstagnatie in de kokers belet zou worden.

De KCML begrijpt de goede intenties en bezorgdheid van de ontwerper om de problemen die zich stellen bij de oorspronkelijke elementen in de toekomst te vermijden. Ze is echter behoedzaam voor het zeer verschillende uitzicht van de nieuwe elementen in vergelijking met de originele

kolommen. In het bijzonder het karakteristieke uitzicht van de bebouting zou immers verdwijnen in het huidige voorstel. ***De Commissie meent dan ook dat verder gezocht moet worden naar een oplossing die het kenmerkende uitzicht en de geometrie van de originele kolommen dichter benadert. Ze vraagt een nieuw voorstel in die zin uit te werken.***

Vernieuwing van de windverbanden

De windverbanden worden vervangen door regelbare inox exemplaren. De Commissie is niet principieel gekant tegen dit voorstel. ***Ze vraagt echter te verduidelijken op welke manier de verbindingen tussen de nieuwe inox elementen enerzijds en de stalen en gietijzeren stukken, anderzijds, zal gebeuren. Er dreigt immers risico op corrosievorming door de vorming van galvanische koppels tussen die materialen.*** Dit risico moet vanzelfsprekend vermeden worden. De fasering van die ingreep moet eveneens verduidelijkt worden.

Reconstructie van decoratieve, gietijzeren elementen

De Commissie onderschrijft het voorstel voor de reconstructie van de verdwenen sierstukken in staal.

Afwerkingen

De herschildering zal gebeuren volgens de oorspronkelijk kleurstellingen, wat positief is. Over de aan te wenden verfsoort en –kwaliteit geeft het huidige dossier geen informatie. Ook de noodzaak van een eventuele metallisatie wordt niet vermeld. ***De Commissie vraagt die punten verder uit te werken en te preciseren in de vergunningsaanvraag.***

Vernieuwing van de beglazing van de gevel

De oorspronkelijke beglazing werd reeds grotendeels verwijderd door veelvuldige glasbraak, te wijten aan de beweging van de structuur en de bevestiging met een niet-elastische mastiek. Men stelt voor om de beglazing volledig te vernieuwen met behoud van de oorspronkelijke glasmaat (30x50). Hierbij zou gebruik worden gemaakt van thermisch gehard glas. Voordelen van die glassoort zijn het respecteren van de dikte (4 mm) en plaatsingswijze (met mastiek) van het originele glas. Dit glas brengt ook geen gewichtstoename met zich mee, is 5x sterker dan floatglas en beantwoordt aan de hedendaagse veiligheidsnormen.

De Commissie heeft geen principieel bezwaar tegen het gebruik van dit type glas in zoverre de kleuring en reflectie neutraal zijn en geen storende visuele impact hebben. De technische fiche moet voorgelegd worden en een staal van het nieuwe glas moet in situ voorgesteld worden (liefst voor het indienen van de vergunningsaanvraag).

Bedaking

De niet-oorspronkelijke dakbedekking in bitumen zal worden verwijderd ten voordele van een zinken dakbedekking met roeven, in overeenstemming met de oorspronkelijke toestand. De Commissie moedigt het principe van die ingreep aan. Ze vraagt de fasering van die werken echter te preciseren. Indien deze vervanging in de eerste fase voorzien zou zijn, kan dat immers problemen te weeg brengen aangezien nog niet gerestaureerde delen van de structuur hierdoor bloot zouden komen te liggen.

Anderzijds wordt de mogelijkheid geopperd om hernieuwbare energiebronnen te integreren in de bedaking, meer bepaald door het bovenste, centrale dakdeel te voorzien van een dakbedekking met geïntegreerde fotonvoltaïsche cellen. Indien de visuele impact van die interventie beperkt zal blijven, wat nog duidelijk aangetoond moet worden (documenteren van de verschillende zichten vanuit de omgeving op het dak), is de Commissie hier niet principieel tegen gekant. Ze vraagt echter een

gedetailleerdere kosten-baten analyse op te maken zodat het reële rendement van dit voorstel kan worden geëvalueerd. Ook het uitzicht van deze dakbedekking en de bijbehorende behoeften dienen nader gepreciseerd te worden.

Annexen

Tegen de achtergevel bevindt zich aan nog een deel van het oorspronkelijke annex (traveeën A tot E2). Men stelt voor dit gedeelte te behouden en te restaureren. De beglazing van dit annex vormt een specifiek probleem. Men formuleert verschillende voorstellen om het oorspronkelijke figuurglas te vervangen door een beglazing die aan de veiligheidsnormen voldoet, zoals het gebruik van met hars verlaagd glas (een zeer dure techniek) of van een dubbele beglazing waarvan één blad een figuurglas is. Een andere optie is een hedendaagse interpretatie van het figuurglas door de beglazing te vervangen door semi-transparante PV-modules (glazen voor- en achterkant waartussen fotonvoltaïsche cellen geplaatst worden die een schaduwpatroon vormen). Omwille van de zuid-zuidwest oriëntatie van het annex zou dit een rendabele oplossing zijn.

De Commissie meent dat de voorstellen voor de restauratie van het annex zich nog in een beginstadium bevinden. De **bestaande toestand moet nauwkeuriger gedocumenteerd worden (inclusief een gedetailleerde opmeting die ontbreekt in het huidige dossier), alsook de voorziene restauratie-interventies. Ook het probleem van de beglazing lijkt nog onvoldoende bestudeerd.**

De Commissie is niet principieel gekant tegen het gebruik van “fotovoltaïsch glas” maar vreest dat dit een gevoelige vermindering van de lichtintensiteit teweeg kan brengen. Ook met dit aspect moet rekening worden gehouden. Verder vraagt ze ook in dit geval een kosten-batenanalyse van dit voorstel op te maken zodat het reële rendement geëvalueerd kan worden. Tot slot moet het uitzicht van dit type beglazing beter gedocumenteerd worden op basis van concrete voorbeelden en stalen.

Voor wat de recente luifel betreft, die zich vandaag op de plaats van het andere oorspronkelijke annex bevindt, heeft de Commissie geen bezwaar tegen de afbraak. Ze vraagt echter het voorstel tot (niet-identieke) reconstructie (met behoud van het oorspronkelijke gabariet en de originele afmetingen), te illustreren op basis van ontwerptekeningen zodat ze dit kan evalueren. Ze is in dit geval niet principieel gekant tegen een meer hedendaagse interpretatie aangezien het hier niet om een “repetitief “ element gaat, in tegenstelling tot, bijvoorbeeld, de verdwenen kolom, en het herstel van de oorspronkelijke volumetrie de leesbaarheid van de achtergevel reeds aanzienlijk zal verbeteren. Wel vraagt ze een sobere en neutrale vormgeving na te streven.

Balustrades

De originele balustrades zouden gerestaureerd worden behalve langs de (recente) betonnen helling naar de kelder waar men voorstelt een nieuwe, hedendaagse balustrade te plaatsen. De balustrade die zich hier vandaag bevindt zou worden gerecupereerd om elders herstellingen door te voeren.

De Commissie meent dat dit punt onvoldoende gedocumenteerd is om hierover een gegrond advies te kunnen uitbrengen.

Besluit

Bij wijze van besluit vraagt de Commissie het dossier verder te onderzoeken op een aantal punten die vandaag nog vragen oproepen. In het bijzonder het probleem van de consolidatie van de primaire kolommen moet nog verder bestudeerd worden waarbij een terugkoppeling naar de eerder uitgevoerde stabiliteitsstudie (Atenco) aangewezen lijkt. Ze vraagt in de mate van het mogelijke voorrang te geven aan de identieke reconstructie van verdwenen of niet herstelbare elementen (bijv. de verdwenen kolom of de te vervangen tralieliggers) of het uitzicht dichter te benaderen (in

het geval van de secundaire kolommen) in plaats van hier een hedendaagse interpretatie aan te geven. In bepaalde gevallen, zoals voor wat betreft de luifel, kan hier wel een uitzondering op worden gemaakt. Tot slot raadt de Commissie aan het voorstel voor de volledige demontering van de achtergevel opnieuw te evalueren op basis van een vergelijking met gelijkaardige restauraties. Indien dit voorstel bevestigd wordt, vergt dit bijzondere aandacht en dringt zich een uiterst zorgvuldige studie op van de maatregelen die genomen moeten worden om de risico's bij de demontering, het transport en het opnieuw monteren van de onderdelen zoveel mogelijk te beperken en de ondersteuning en stabiliteit van de hal tijdens de werken te verzekeren.

De Commissie blijft ter beschikking van de ontwerpers om haar advies toe te lichten en de antwoorden op de gestelde vragen en bemerkingen verder te bespreken. Ze acht het ook zinvol om nog een tussentijds advies in te winnen over de boven vermelde knelpunten.

Met de meeste hoogachting,

G. MEYFROOTS
Adjunct-secretaris

G. VANDERHULST
Wvd.Voorzitter